

م. زهرة علي سباهيتش

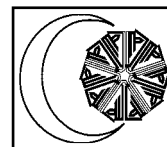
عن الأقليات اللغوية في مناطق الكلام العربي

كثيرا ما تشغل قضية مستقبل اللغة العربية عقول علماء اللغة من العرب والأوروبيين منذ فترة وجيزة. فهل تنتصر العربية الفصحى في معركتها مع اللهجات العامية من ناحية وهل تنتصر في صراعها مع توسع اللغات الأوربية الشديد التي تتأسسها الإنجليزية والفرنسية في عصر العولمة من الناحية الأخرى؟ وهل تنضم العربية إلى قائمة اللغات التي قد تنقرض خلال المئة سنة القادمة؟ الأمر مرهون بأيدي الناطقين بها. وبجانب المشكلات الموجودة بدأت مشكلة الازدواجية اللغوية تظهر على السطح في العقود الأخيرة حيث ارتفعت الأصوات التي تنادي بإحياء اللغات المنسية من الأمثال البربرية والكردية والتركمانية والسريانية والآرامية والمندانية والنوبية. وتسعى هذه الأصوات إلى الاعتراف القانوني بها كلغات رسمية ووطنية بل وإلى إدخالها في المناهج التعليمية وإدراجها في القنوات الإذاعية والتلفازية. وأصحاب هذه المبادرات الداعية إلى إحياء لغتهم الأم هم من الناطقين بهذه اللغات الذين رغم تعلقهم بالإسلام وتراثه تعلقا حقيقيا واندماجهم وفقا لذلك اندماجا كاملا في المجتمع العربي يحاولون إحياء لغاتهم.

By Mr Zehra Alispahic

ABOUT LINGUISTIC MINORITIES IN ARABIC SPEAKING AREAS

The question of the future of Arabic language is, more and more, in the focus of Arabic – what was not the case until recently – and European linguists. Is the standard Arabic language going to win in the competition with folk dialects, on one hand, and in facing the strong expansion of European languages, led by English and French, in times of inevitable globalization, on the other, or will it get on the list of languages that are destined to disappear within the next one hundred years, depends, first of all, on its inheritors. Along with the existing problems on the plan of bilingualism, in the last decades the voices of those who advocate the revival of suppressed languages such as Berber, Kurdish, Turkmen, Seri, Aramaic, Mandy and Nubian, are louder every day, calling for their constitutional recognition as official national languages, and for their inclusion in curriculums of the educational systems, as well as for establishing radio and television channels in these languages, and other kinds of media self affirmation. The bearers of these initiatives are the inheritors of the mentioned languages, who are, despite of their true tides to Islam and the Islamic heritage, and their full integration into the Arabic society, trying to revive their languages.

kulturna baština

suvad mahmutović

epitafi na džamijama, nišanima i šehidskim obilježjima u bosanskoj krajini

Uvod

Prvi spomenici pismenosti (epigrafski spomenici, epitafi, ktitorski napisi) na tlu Bosne i Hercegovine javljaju se koncem X stoljeća. Poseban značaj imaju epitafi, pri čemu neki napisi predstavljaju književnost zapisanu na kamenu. Ta svojevrsna kamena biblioteka sadrži oko 400 značajnih napisa na kojima je izvršena paleografska i jezička analiza. Epigrafski spomenici pružaju veoma dragocjene materijale za proučavanje vremena i prilika u kojima su nastali. Ponekad su to jedini izvori o ustanovama ili ličnostima na koje se odnose, pa je u nauci odavno istaknuta velika važnost epigrafike s gledišta općedruštvenih, ekonomskih i pravnih nauka, a naročito sa stanovišta povijesti. Napomenimo i to da u klasifikaciji svjetske epigrafike značajno mjesto pripada islamskim epigrafskim spomenicima s obzirom na njihov opus i rasprostranjenost. Prvi spomen epigrafskog materijala s islamskih spomenika na orijentalnim jezicima u nas nalazimo kod poznatog putopisca Evlije Čelebije, koji je, prolazeći kroz naše krajeve, u dva navrata, 1660. i 1664. godine, u svoj Putopis uvrstio i napise s brojnih značajnijih spomenika.¹ Vrijednost Evlijinih zabilježki je danas tim veća što su mnogi spomenici već davno nestali, i spomen im se jedino sačuvao kod ovog putopisca.

Epitafi su uglavnom pisani kao tarihi na džamijama, turbetima, medresama i drugim znamenitostima islamske kulture.

¹ Mehmed Mujezinović, *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine*, knjiga 1, str. 8, Sarajevo – Publishing, Sarajevo, 1998. godine.

Posebno su zanimljivi epitafi na nišanima koji se najčešće nalaze u neposrednoj blizini nekropola stećaka i zapravo se na njih nadovezuju. Ponegdje su takva groblja s najstarijim nišanima još i danas aktivna muslimanska groblja. Povijest je zabilježila stećke, pored njih kršćanske ili hrišćanske spomenike, a potom i nišane. Nišani u početku gotovo i nisu imali napise na orijentalnim jezicima sve do prvih decenija XVII stoljeća. Nišani iz tog ranog perioda imali su napise koji su bili ispisani bosančicom.

U oblikovanju nišana osobito je interesantan period od početka XVIII stoljeća pa do 1878. godine. Prije svega, ovo razdoblje od gotovo dva stoljeća najbogatije je po fondu sačuvanih spomenika, brojnosti i raznovrsnosti epitafa na njima, jer sada iole značajniji spomenik ima i napis u prozi ili stihu, i to pretežno na turskom jeziku. Dekorativni elementi su različiti u odnosu na pojedine regione, ali je, i nadalje, prisutan utjecaj narodne ornamentike. Osobito su bogato ukrašavani spomenici Hercegovine i Bosanske krajine.

1. EPITAFI NA DŽAMIJAMA U BOSANSKOJ KRAJINI

Epitafi na krajiškim džamijama posebno su zanimljivi. Obilazeći Bosansku krajinu, nažalost, nismo ih puno našli. Većina spomenutih u knjizi Mehmeda Mujezinovića Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine uništena je u posljedjoj agresiji na našu domovinu. Obradili smo i dio epitafa koji nije u navedenom djelu spomenut, primjera radi: napise na staroj džamiji u Gnjilavcu, Cazin, kao i napis na porušenoj džamiji u Bjelaju, koji smo fotografisali u Muzeju grada Bihaća. Zanimljivo je da gotovo nijedna nova džamija nema epitafa, niti se iko brine da se oni ispišu. Oni bi sigurno s određene povijesne distance govorili o nama i našem doprinosu vlastitoj kulturi. S obzirom da se u posljednje vrijeme gradi mnogo šehidskih obilježja u Bosanskoj krajini, dio prostora ustupili smo i napisima na ovim značajnim spomenicima, koji će, svakako, imati važnu povijesnu dimenziju. Sa žaljenjem konstatiramo da je dio ovih obilježja vrlo neukusno izgrađen, pa čak i u suprotnosti s islamskom tradicijom. Ali, držimo korisnim izvršiti određenu usporedbu, ako ništa, onda barem pouke radi. Na identičan način postupili smo i s nišanima u Krajini, vršeći komparaciju epitafa nekada i

danas. Tužni su zaključci do kojih smo došli, ali o tome na kraju našega rada. Iz tih razloga fotografirali smo ove napise, jer slika najčešće govori više nego stotine riječi. Fotografije posjedujemo u osobnoj arhivi. Rad o ovoj temi bio bi preširok ako bismo se u njemu bavili svim epitafima koje smo obradili. Međutim, navest ćemo samo dva koja nisu do sada publikovana, kao i napis na kladuškoj gradskoj džamiji.

Napis na staroj džamiji u Gnjilavcu, Cazin

Ovaj napis nalazi se iznad ulaza na staroj džamiji u Gnji-lavcu, Cazin, koja je sagrađena 1939. godine. Bilo je potrebno dosta truda kako bismo ga dešifrovali, s obzirom da je tekst vrlo nečitak. Nije nam poznato da je to neko prije uradio, ili barem nismo naišli na ovaj epitaf u objavljenim izdanjima do sada. Napis je vrlo poučan. Ispod samoga teksta nije napisana godina, što je bilo uobičajeno kada je riječ o ovakvim epitafima.

ليس اليتيم الذي قد مات والداه بل اليتيم العلم والأدب

“Nije jetim (siromah) onaj kome umru roditelji, već je jetim onaj ko nema znanja i odgoja.”

Epitaf na džamiji u Bjelaju

Džemat Bjelaj nalazi se na putu Bihać – Bosanski Petrovac. Džamija je u toku agresije na našu zemlju do temelja srušena. Obnovljena je poslije rata zalaganjem svojih džematlija. Epitaf s džamije nalazi se u Kantonalnom muzeju u Bihaću, a nađen je juna 1990. godine. Ispisan je lijepim kaligrafskim reljefnim arapskim pismom. Autor ovog prijevoda, koji nije do sada nigdje publikovan, jeste gospođa Azra Pirić, turkolog i historičar, inače uposlenik ovog muzeja. A napis glasi:

“Vlasnik ovog mjesta, obnovitelj hajrata, čestiti i poštovani hadži Musa-aga, a preko svog opunomoćenika, najuglednijeg u rodu Muhammeda, nakon obavljenih poslova, njihove duše zaslužuju da svaki pojedini musliman, Allahove milosti radi, prouči Fatihu, ujedno zamoli Allaha da ovo dobro djelo od njih primi i svojom nagradom nagradi! Allah je najbolji Upućivač, najbolji starješina i najbolji pomagač! Neka Allah oprost i grijehe svakome ko ovo bude čitao i svakome ko ovo bude gledao.”

Jedan mihrabimber, ako je suprijepetnaest godina porušen (1895), pa ih je ovog puta obnovio pročelnik vjere Konjičanin hadži Ismail Šukri efendija. 1. šabana 1327. (18. VIII 1909. godine)

Epitaf na ulazu u Gradsku džamiju u Velikoj Kladaši; Džamija je sagrađena 1901. godine

“U ovaj kraj prispjeo je jedan sretnik (Bahtijar), a kojeg su svi mještani zavoljeli.

Taj Bahtijar je podigao ovu časnu džamiju, pa neka mu je stanište u Džennetu a drug jari – gar.² Godina 1319/1901.”

Ovo je samo mali dio epitafa koji su ustvari prave iskre mudrosti. Danas na krajiškim novim džamijama gotovo nema napisa. Nažalost, u jednoj džamiji naišli smo na tekst koji se nalazi iznad mihraba, a koji je apsolutno izvan konteksta. Taj tekst glasi Mushaful-medinetin-nebevijjeti, Mushaf grada Božijeg poslanika, a.s. Cijenimo da vjerovatno niko od uleme nije nadzirao radove na interijeru ove džamije, pa je zbog toga i došlo do ovakvog propusta.

² Ovaj se izraz u perzijskom jeziku koristi za posebnog prijatelja, kakav je bio h. Ebu Bekr Božijem poslaniku Muhammedu, a.s.

2. ŠEHIDSKA OBILJEŽJA

Kad je riječ o šehidskim obilježjima u Bosanskoj krajini, i tu nailazimo na različitost arhitektonskih ukusa. Najčešće su to potkupolna turbeta otvorenog tipa. Susreli smo se s prelijepim turbetima poput onog u Orašcu, Ripču, Ribiću, Čavkićima, Gati, u Bihaću, na Ostrošcu i Tržačkim Raštelima u Cazinu te turbetom šehidima u Bužimu. Rijeđe su to ploče s imenima šehida, i gotovo u pravilu ispisan je 154. ajet sure El-Bekara. Ovaj se ajet uglavnom ispisuje u gornjem dijelu ploče, međutim nailazimo i na ploču s ajetom ispisanim u dnu, ispod imena šehida, što držimo neprimjerenim. Vrlo rijetko su to ploče s fotografijama šehida. Ilustracije radi, navest ćemo primjer šehidskog obilježja u jednom od krajiških džemata. Na ovom obilježju dominira ljiljan, a ispod na crnoj ploči nalaze se fotografije 12 šehida s imenima, kao i četverice nestalih boraca. Na poleđini se nalazi napis čiji je autor mjesni imam, sa slijedećim sadržajem: “U slobodi da živite, šehidi su život dali, sačuvajte islam, Bosnu, da uzalud nismo pali!”

Šehidsko obilježje u Velikoj Kladaši

Ovaj je spomenik osmokutnog oblika, a na vrhu dominira ljiljan. Pored ispisanog, već uobičajnog, 154. ajeta sure El-Bekara, na ovom obilježju ispisan su imena 314 velikokladaških šehida. Božijim providenjem, ovaj se broj podudara s brojem šehida Bedra. Nailazimo na imena po dvojice braće i veliki broj rođaka. Znamo da su bili veliki problemi da bi se uopće podigao jedan ovakav spomenik. Inače, na području Velike Kladaše, pored ovog, postoje još samo dva obilježja šehidima, i to u Todorovu i Vrnograču.

Šehidsko turbe generala Izeta Nanića i šehida Općine Bužim

Nedaleko od džamije u Nanićima, Bužim, nalazi se prekrasno urađeno šehidsko turbe generala Izeta Nanića. Turbe je otvorenog tipa s kupolom od pleksiglasa na kojoj dominira polumjesec. U centralnom dijelu su mezari rahmetli generala Izeta Nanića i njegovog brata Nevzeta. Na okolnim zidovima nalaze se ploče na kojima su ispisan imena bužimskih šehida. Iznad imena šehida ispisan je 154. ajet sure El-Bekara. Ovo

turbe dobro podsjeca na ono sagrađeno na Alifakovcu u Sarajevu, a izvođač radova je d.o.o. "Kamen" iz Bihaća.³

3. KRAJIŠKI NIŠANI

Krajiški nišani priča su za sebe. Stari nišani rađeni su u bihacitu, bogato ukrašeni raznim ornamentima, koji s vremenom patiniraju i dobiju prelijepu sivu boju. Oni su prava umjetnost ovdašnjih klesara. Najčešći motivi jesu sablja ili puška, što je značilo da je određeni poginuo u ratu. Čest je motiv zvijezda šestokraka. Sarkofag ili oklop vrlo je lijepo ukrašen, uglavnom s floralnim motivima, a ponekad se na njemu nalazi i zastava ili ibrik kod ženskih nišana s oklopom, što simbolizira vodu, koja ima posebno mjesto u islamskoj tradiciji. Nišane je uglavnom izrađivala porodica Zulić iz Pokoja, koja ima dugogodišnju tradiciju, te porodica Kuduzović. Usudujemo se kazati da su stari krajiški nišani prava umjetnost. Treće poglavlje ovoga rada podijelili smo u dva dijela: Krajiški nišani i spomenici muslimanima u Krajini, s obzirom da se ovi drugi zaista ne mogu drukčije nazvati.

Nišani u Velikoj Kladaši

U Velikoj Kladaši, pored Gradske džamije, bilo je 19 nišana, takozvanih krajputaša, podignutih Krajišnicima koji su

³ Svake godine se na godišnjicu 505. Viteške brigade okupi nekoliko hiljada ljudi koji u pravilu posjete Turbe generala Nanića i više od pet stotina bužimskih šehida učeći Jasini-šerif pred njihove duše.

poginuli ili umrli daleko od svoga doma. Nažalost, većinu tih nišana su bezobzirno uništili ljudi koji za sebe tvrde da su pravi muslimani, smatrajući ih kumirima. Ovo saznajemo od imama gradske džamije, Nedžada ef. Nuhića. Porušen je i nišan sa sahatom, Abdulaha Miljkovića, zvanog Arap, iz 1353. god. po H., koji je bio mujezin ove džamije.

Navest ćemo i primjer najčešćeg epitafa koji se nalazi u Bosanskoj krajini.

Nišan Ibrahima, sina Mehe Delića, u Harmanima, Bihać

Nišan sadrži slijedeći napis:

يا واقفا بقبري تفكرا بأمرى كنت أمس مثلك تصير غدا مثلى المرحوم إبراهيم
بن ميهو ديليتش - زار يتش لروحه الفاتحة ١٣٥٣ ١٩٣٤

"O ti koji stojiš nad mojim mezarom, razmisli o mojoj sudbini! Juče sam ja bio kao ti danas, sutra ćeš ti biti kao ja sada! Pred njegovu dušu prouči Fatihu!

Ibrahim, sin Mehin, Delić – Zarić, 1353/1934. godina."

Nišan Zarifa ef. Ljubijankića sina Hasanovog, 1914-1990

Ovaj nišan sa sarkofagom, vrlo lijepo urađen, novijeg je datuma, a sadrži vrlo čitak napis:

في هذا القبر مدفون المرحوم المغفور له المحتاج إلى رحمة الله تعالى زارف أفندي ليوبيانكيتش الإمام
والخطيب في مسجد فتحية وجماعته غفر الله له ذنوبه ودخوله الجنة بفضلله وكرمه الفاتحة

"U ovom mezaru leži onaj koji je potreban Allahovoj milosti, Zarif efendija Ljubijankić, imam i hatib u džamiji i džematu Fethija, neka mu Allah grijehe oprost i neka ga sa Svojim počastima u Džennet uvede! El-Fatiha."

Nišan sa sarkofagom šehida dr. Irfana Ljubijankića, ministra inostranih poslova BiH (1952-1995)

Nišan šehidu dr. Irfanu Ljubijankiću isklesan je s dosta ljubavi i poštovanja od Samira Zulića iz Pokoja. Likovno riješenje uradio je akademski slikar Sej Ramić, a stručnu pomoć dala je gospođa Enisa Jusić, sestra rahmetli Irfana. Na prednjem dijelu sarkofaga ispisan je dio pjesme, koju je Irfan napisao: "Nad mojom rozetom smiraj i sreća!" Otuda i rozeta u desnom uglu sarkofaga, koji je ukrašen bogatim vijencem i floralnim elementima. Zanimljivo je da je u pjesmi u kojoj spominje rozetu rahmetli Irfan kazao i ovo:

"Mislim kako bi bilo,
kako bi divno bilo
da moja rozeta nije
u nišanu uklesana."⁴

Na prednjem nišanu ispisan je posljednji ajet sure El-Fedžr⁵:

"A ti, o smirena dušo, vrati se svome Gospodaru zadovoljna i On, s tobom zadovoljan, i uđi među dobre robove Moje, i uđi u Džennet Moj!"

3.1. SPOMENICI MUSLIMANIMA U KRAJINI

Ovo poglavlje čini nas jako tužnim jer oslikava našu tmurnu sadašnjost. Tu ima spomenika muslimanima s jako neprimjerenim

⁴ Pjesma je u cijelosti prenesena u rukopisu objavljenom u knjizi Sulejmana Vlajčića, Čovjek, Bošnjak, šehid... dr. Irfan Ljubijankić, SDA BiH, Sarajevo, 1996. godine.

⁵ Ovaj ajet je kaligrafski ispisa Mustafa Sušić, profesor u Gazi Husrev-begovoj medresi u Sarajevu.

napisima koji s uglavnom vrlo neukusno urađeni. Najčešće su to nadgrobne ploče s fotografijom umrlog. Postoje nadgrobni spomenici na kojima vidimo umrlu osobu s psom, jer je ta osoba bila lovac, ili u sportskoj opremi s loptom, jer je riječ o bivšem fudbaleru. Nailazimo i na spomenik trojici braće u samom dvorištu porodične kuće. Na jednoj ploči, a gotovo u pravilu se radi o crnim pločama, ispod imena umrlog stoji napis poreski inspektor itd. Nažalost, svjedoci smo šarolikosti i kada je riječ o šehidskim mezarima. Na jednom šehidskom mezarju, gdje je smiraj našlo 46 šehida, svi su nadgrobni spomenici različiti. Gotovo da ne postoje dva identična nadgrobna spomenika. Sigurni smo da nigdje u svijetu ne postoji vojničko mezarje tako uređeno. Naravno, država Bosna i Hercegovina zakasnila je jako puno kada je riječ o idejnom rješenju šehidskih obilježja. Također je činjenica da je ovaj kraj bio u potpunoj blokadi 1201 dan. Međutim, naši šehidi posigurno zaslužuju da se ova greška ispravi i da svi šehitluci budu prava vojnička mezarja, kako je to svugdje u svijetu regulisano.

Zaključak

U našem radu bavili smo se epitafima kroz ovdašnju stvarnost. Nažalost, možemo zaključiti da se je s mnogo više pažnje pristupalo napisima na džamijama, turbetima ili nišanima u prošlosti, nego što se to danas čini. Došlo je do potpune amnezije, neukusa, pa i kiča kada je riječ o epitafima.

Zanimljivo je da ih danas gotovo nema, a nekada su to bile prave iskre mudrosti. Žalostno je da su ponekad na spomenicima Bošnjaci imali potrebu istaći zanimanje umrlog, npr. poreski inspektor. Ovaj primjer mnogo govori o ambijentu u kojem su živjeli naš stariji. To je posigurno odraz pomodarstva osamdesetih godina prošlog stoljeća.

U ovom radu pokazali smo i lijepe, istina rijetke, primjere danas. Uzimamo za primjer nišane rahmetli dr. Irfana Ljubijankić i njegovih roditelja, koji su vrlo ukusno urađeni u kamenu bihacitu. Želimo kazati da Krajišnici imaju urnek kako treba i kako ne treba raditi.

Krajiški nišani predstavljaju posebnost u okvirima Bosne i Hercegovine, zahvaljujući prvenstveno materijalu od kojeg su rađeni. Naime, sedreni kamen bihacit, koji se stoljećima koristi na ovim prostorima, a i širom Evrope, ima takve karakteristike

koje omogućavaju klesarima da motive, epitafe i čitavu formu obliku bogatom plastikom, pri čemu se razvio poseban stil koji danas zovemo škola bihaćkih nišana.

Obradili smo samo dio nišana, turbeta i spomenika. Mislimo da se o ovoj temi može napisati magistarski rad. Teška srca odlučili smo se o tome javno progovoriti. S obzirom da se radi o našoj vlastitoj kulturi i tradiciji, smatramo nužnim ukazati na ove propuste. Naravno, namjerno nismo spominjali imena na spomenicima da ne bismo povrijedili mir rahmetlija, kao što nismo spominjali ni lokalitete gdje se nalaze pojedine džamije ili šehidska obilježja. Međutim, čini nam se da bi sve institucije koje se brinu o kulturi našega naroda trebale i morale zauzeti jedinstven stav kada je riječ o svemu gore kazanom. U protivnom, budućnost naših mezara, islamske kulture i kulturnog blaga, općenito, imat će tužnu sudbinu.

سعاد محمودوفيتش

التواريخ على الجوامع والنياشين وسماوات الشهداء

في منطقة كرايينا البوسنية

ترجع الكتابات الأثرية المنقوشة في البوسنة والمهرسك الى نهاية القرن العاشر. وللتواريخ أهمية كبيرة بما أن بعضها تمثل أدبا حقيقيا منقوشا على الحجر. وهي كتبت عموما كالتواريخ على الجوامع والأضرحة والمدارس والنياشين ومعالم الثقافة الإسلامية الأخرى. والفترة من بداية القرن الثامن عشر إلى سنة ١٨٧٨ ذات أهمية كبيرة في تشكيل النياشين. وبوجه خاص كانت آثار المهرسك و منطقة كرايينا البوسنية تُزخرُفُ زخرفة غنية. كانت التواريخ على جوامع منطقة كرايينا ونياشينها قديما بارقة حكمة ولكنها للأسف لاتكاد موجودة اليوم. نعث على شواهد قبور البوشناق عليها صور المتوفين التي كثيرا ما تشير إلى المهنة التي كان المتوفي يمارسها.

By Suad Mahmutovic

EPITAPHS ON MOSQUES, HEADSTONES AND SHAHID MEMORIALS IN BOSANSKA KRAJINA

Epigraphic monuments, on the soil of Bosnia and Herzegovina, are emerging at the end of tenth century. Among them, the epitaphs are especially significant, for some of them represent a real literature written on a stone. They were, usually, written as tarihs on mosques, memorial monuments, madrasas, headstones and other sights of the Islamic Culture. For the shaping of headstones, especially interesting period was the beginning of 18th century and all the way till 1878. Especially rich ornaments are found on the monuments in Herzegovina and Bosanska Krajina. The epitaphs on Krajina mosques and headstones were, sometimes, real sparks of wisdom, but, unfortunately, they are, almost, vanished. There are, also, Bosniak monuments with photographs on them. These photographs, in most cases, show the occupation of the deceased.

mina kujović

muhamed užičanin, vlasnik prve fabrike sukna i vunene robe u sarajevu

Sažetak

Nakon austrougarske okupacije 1878. godine kapitalistički društveni odnosi u Bosni i Hercegovini razvijali su se u uvjetima naglašene uloge države kao glavnog političkog i ekonomskog činioca.

U takvim uvjetima jedan domaći poduzetnik Muhamedaga (Mehmedage) Užičanin odlučio se da ulaganjem vlastitog kapitala i uz hipotekarni zajam koji mu je država odobrila na Zmajevcu kod Sarajeva 1890. godine otvori pogon za preradu vune koji je prerastao u fabriku za tkanje sukna, ćebadi i ćilima.

Užičanin je, uz kraće prekide, vodio svoju fabriku sve do 1922. godine.

Ovaj prilog je hronološki pregled poslovanja Muhamedage Užičanina i njegove fabrike sukna na Zmajevcu od 1890. do 1922. godine.

Uvod

Bosna i Hercegovina se nakon okupacije 1878. od Austro-Ugarske monarhije¹ našla u krugu zapadnoevropskih zemalja, što joj je donijelo radikalne promjene u gotovo svim oblastima života: ekonomskim, političkim, kulturnim i dr. Za kratko vrijeme austrougarska uprava je u cilju bržeg učvršćivanja vlasti u Bosni i Hercegovini, a samim tim i svoje pozicije na Balkanu,

¹ Odlukom Berlinskog kongresa (tačka 25) 1878. godine Austro-Ugarska monarhija dobila je mandat velikih evropskih sila da privremeno okupira Bosnu i Hercegovinu, pod izgovorom da u njoj sredi agrarne odnose. Okupacija je trajala do 1908. godine, kad je Austro-Ugarska monarhija anektirala Bosnu i Hercegovinu, i tu je ostala sve do završetka Prvog svjetskog rata 1918. godine. Nakon završetka Prvog svjetskog rata Bosna i Hercegovina je sve do početka Drugog svjetskog rata, 1941. godine, bila u sastavu Kraljevine SHS/Jugoslavije.